

МАРИЈА КОРОБАР - БЕЛЧЕВА (Скопје)

СТРУКТУРАТА И СЕМАНТИКАТА НА ИСЧЕЗНАТИТЕ ОЈКОНИМИ ВО ОБЛАСТА ГОЛО БРДО

Во долгата временска вертикала топонимите опстојуваат како јазични споменици и покрај смената на народите и општествените уредувања. Многупати е истакнувана нивната улога при реконструкцијата на старите развојни јазични стапи, нивната важност при откривањето и проучувањето на помалите лингвистички ареали.

Во рамките на дебарските говори од особена важност е изучувањето на дримколско-голобрдскиот говор којшто ги опфаќа областите Дримкол и Голо Брдо, во западна Македонија. Иако овој говор е обработен во студијата „Дебарските горови“¹ сметаме дека проучувањето на исчезнатите ојконими во областа Голо Брдо ќе фрли дополнителна светлина за подобро дијахрониско изучување на целото онимиско поле од таа област.

Регионот на областа Голо Брдо се протега северозападно од реката Црни Дрим (меѓу Струга и Дебар), се до областа Поле на север. Тоа е планински предел расположен во две држави (Југославија и Албанија). Се дели на Горно Голо Брдо (Рамна Гора или Планина) и Долно Голо Брдо. Според најновите истражувања има вкупно 45 села од коишто 9 се исчезнати, а само 4 се во нашата земја. Покрај Голо Брдо името на оваа област го среќаваме забележено во 1933 година (на картата од Јаранов²) и како Голобрда, 1865 кај Хан³ како Колобарда, во Турските документи⁴ од 1467 како Долго Брдо итн. Тешко е да се определи северната и западната граница на оваа област. Се знае само дека во 1912 година низ Дебарската

1. Б. Видоески, Дебарските говори, Македонски јазик XIX, Скопје 1968 год.
2. Карта на Македонија во географските и граници од Д. Јаранов, Софија 1933.
3. Ј. Хан, Путовање кроз поречицу Дрина и Вардара 1865, Београд 1876 год.
4. М. Соколоски, Турски документи за историјата на македонскиот народ, Опширен пописен дефтер од XV век, т. III, Скопје 1976.

област е привлечена првпат границата меѓу Албанија и Кралството Србија. Оваа граница претрпела повеќе измени. Со последната измена од 1925 година Кралството СХС отстапило 20-тина села од регионот на Голо Брдо во Албанија.⁵

Споменатите 9 исчезнати села од овој регион се: Големца, Драгун, Дрстиле, Заборје, Полгин, Сребреново, Тесни Камен, Томјане и Черквичани.

И покрај тоа што значенската особина кај топонимите е вонвременска категорија, непобитен е фактот дека овие имиња се слика на постарата онимиска содржина којашто наоѓа свој континуитет во современиот репертоар. Во однос на семантиката и структурата овие номинации спаѓаат во категоријата на почестите топонимски словенски типови. Така, од аспект на лексиката среќаваме физиографско име, сакрално, потоа име од областа на културата, антропотопоним, етнотопоним итн. Од аспект на структурата преовладуваат еднокомпонентните именувања како најфункционални образжувања (добиеени пред се по пат на елипса). Од сложените имиња забележавме само еден придавски состав и тоа како топонимски немаркирана номинација. Застапени се и најфреквентните топонимски структурни морфемии како: -ица, -јѝ (-ѝ или - ѝ), -ов/-ев и -ани/-јани. Еден пример имаме со флексивна деривација, т. е. со деривација на апелативно рамниште.

Ојконимот Големца, забележан во 1905 година⁶ може да се реконструира од постарото синтагматско име *Голема (нива, ливада) + топоформантот -ица. Во процесот на деривацијата, притисната секако од законот на економијата во јазикот, формата Големица добила нов облик Големца.

Селото Драгун е забележано во 1931 година од Селишчев.⁷ На географската карта од 1972 година еден предел токму на тоа место е обележан со името Драгун. Ојконимов може да се идентификува како придавско име од личното име Драгун. Останува отворено прашањето кој бил придавскиот суфикс: -јѝ, -ѝ (\leq^*os) или -ѝ (\leq^*is). Освен тоа на овој терен среќаваме и лични имиња во функција на топоними (без формално-јазични признаци) како: Бојко, Стојко, Коце, итн., што значи дека не е исклучена можноста овој ојконим да претставува лично име трансформирано во топоним само по пат на топонимизација.

Во Турските документи⁸ од 1467. год. е запишано селото Дрстиле. Името е девербативен супстантив од стл. глагол *дърстати од *дърати и значи „тресе, чука“. Се работи за дијалектен апелатив драслајца, дрславица „валавица“, којшто во македонскиот јазик можел да навлезе преку ароманскиот или грчкиот јазик. Сп. аром. *drășteală*, грч. *τριστηλα* ром. *dîrstă*, алб. *dërstilë*, српхр. дрстелъ и дрстен, буг. дрѝстил. итн. Во Македонија постои микропоним Дрстила (како нива во с. Брајчино, Ресенско и рамнина во с. Попоец, Кичевско), а Безлај⁹ споменува и два хидронима Дрстел и

5. Д. Будимовски, *Македонците во Албанија*, Скопје 1983, стр. 69.

6. Л. Димитровъ, *Кратки етнографски бѝлѝжки за Дебърско съ огледъ къмъ говора въ тоя край*, Известия на семинара по славянска филологија при Университета въ София, II, 1905, стр. 266.

7. А. М. Селищев, *Славянское население в Албани*, София 1931, стр. 266.

8. Турски документи, цит. дело, стр. 380.

9. F. Bezlaј, *Slovanska vodna imena, Ljubljana 1956-1961, t. I, str. 158.*

Дрстела уште од 1372. година. Во повелбата на кралот Милутин за манастирот Горга крај Скопје е запишано селото Дрстилиште уште од 1300 годнна.

Селото Заборје Филиповиќ¹⁰ го забележал во 1937 година како напуштено, Иванов¹¹ во 1925 година како торбешко село од коешто христијаните се иселиле во 1880, К'нчов во 1900¹² го бележи со 115 жители, а Веркович¹³ со 85 жители. Ојконимот Заборје од постарото *Задборје (место) претставува префиксно образување со фитонимиска основа бор. Именката е во нејзината збирна множинска форма (како Рупје, Орешје, Пештерје и сл.). Се работи з флексивна наставка којашто добила топономастичка функција.

Во Турските документи¹⁴ од 1519 година е запишано селото Полгин со 24 христијански семејства. Во документита пак од 1467 год. истото село е запишано како Болгин. Формата на името на селото е несигурна, а семантиката нејасна.

Селото Сребреново е забележано од Филиковиќ¹⁵ во 1937 год. како исчезнато село, во 1900¹⁶ како село кое постоело и тоа со 30 жители Албанци и 1897 год. од Ростковски¹⁷ со 18 жители Албанци. Ојконимот е придавски име од личното име Сребрен (калка од грчкото *Αργυρος*) + топоморфемата -ово.

Селото Тесни Камен е регистрирано во географските карти од 1940, 1902, 1898 итн. Името е детерминативна сложенка од стсл. придавка тѣсьнь (во нејзината стара определена форма на -и) + именката камен (како географски термин).

Во XVI век во Кодикот на манастирот Матка¹⁸ е забележано селото Томјане, во XVII истото село е запишано како Томјани¹⁹, во 1762—1772 како Тамјани²⁰ и во 1467²¹ како Тумјани. Името е етничко од постарото месно име *Томје (село) или *Томја (вѣсь) + -јани. Во основата е личното име Тома (грч. *Θωμάς*, евр. *tě'ōm*). Можеби името на селото потекнува од Свети Тома како номинација на црквата во селото. Ваков структурен модел има и името Свето Митрани (село во Крушевско).

10. М. Филиповиќ, Голо Брдо, Скопје 1940, стр. 37.

11. Ѓ. Ивановъ, Българско-албанска етничка граница, Македонски преглед г. 1, кн. 4, София 1925, стр. 45.

12. В. К'нчов, Македонија. Етногеографија и статистика. Избрани произведения, т. II, София 1970, стр. 262.

13. С. Веркович, Топографическо - этнографическiй очеркъ Македонiи С. Петербург 1889, стр. 324.

14. Турски документи, цит. дело, стр. 367.

15. Филиповиќ, цит. дело, стр. 32.

16. К'нчов, цит. дело, стр. 260.

17. А. Ростковскiй, Распредѣленiе жителей Битольскаго Виляета по народностямъ и вѣроисповѣданiямъ въ 1897 году, Живая старина, I, 9, С. Петербургъ 1899, стр. 80.

18. А. М. Селищев, Македонские кодекси XVI—XVIII веков, София 1933, стр. 22.

19. Цит. претходно дело, стр. 67.

20. Н. Целаковски, Најстариот споменик на Бигорскиот манастир (ракопис) лист 18.

21. Турски документи, цит. дело, стр. 366.

Во 1519 година во Турските документи²² е забележано селото Черковјани со 36 христијански семејства, а во 1467 истото село (во истите документи) селото е регистрирано како Черквичани. И овој ојконим е етничко име со суфиксот — јани додаден на постарото месно име *Черков (и тоа како примерно именување т. е. како топонимизиран дијалектен апелатив којшто во локалниот говор се употребува во неговата акузативна падежна форма во функција на номинатив). Другата форма Черквичани, заради суфиксот -јани, претпоставуваме е образувана од некогашното месно име *Черквица. Тоа е апелативно име со деминутивниот формант -ица.

Остава впечаток фактот дека сите овие исчезнати села од голобрдскиот регион се словенски и тоа како во однос на нивните тополексеми, така и во однос на топоформантите. Нема топоними ниту од претсловенска провиниенција, ниту хибридни образувања. Апелативите во функција на топоними (т. н. примарни образувања во топонимијата) уште еднаш го потврдуваат познатото мислење во ономастичката наука дека процесот на топонимизација на апелативите претставува константа од најстарите номинации, не само во микротопонимијата, туку и во ојконимијата. На планот на изразот и на содржината овие ојконими нудат важни показатели за староста на регионот од којшто потекнуваат, за неговите јазични особености. Во нив е синтетизирана историјата на човековото живеење на овие простори и покрај познатото мислење дека ојконимите (како најстари ономастички структури) и најбргу се десемантизираат. Пет од вкупно девет топоними се регистрирани во средниот век (во XV и XVI). Убицирани се сами четири и тоа во ареалот на дебарските говори во Албанија. Некои од нив го продолжиле својот век на постоење како микротопоними, што сведочи за резистентноста на старите изразито фреквентни топонимски структури.

Фонетските промени низ вековите, коишто во извесна смисла се ирелевантни при откривањето на ојконимскиот етимон во нашиот ограничен репертоар на имиња (со исклучок на ојконимот Полгин или Болгин), речиси не се чувствуваат. Имињата се јасни и лесно препознатливи како да настанале во сегашноста или во блиското минато. Сепак, останува впечатокот дека антропотопонимите Сребреново или Драгин на пример (како *potina possessiva* образувања), покрај основната номинациска функција (да диференцираат и идентификуваат одреден локалитет во просторот) имаат и присвојно значење со засилена индивидуализација (поради личните имиња во основата). Тоа не тера да претпоставиме дека потекнуваат од времето на феудализмот — време на јасно изразени сопственички односи. Топонимот Дрстиле (исто така запишан во XV век) пак укажува на начинот на живеење, поточно на дејностите на луѓето од тоа време; топонимот Черквичани за нивните верувања итн. Топонимите Тесни Камен и Заборје се топографски номинации со дескриптивна функција, настанати како потреба за подобра ориентација во просторот. Структурите со суфиксот — јани во топонимијата се показатели на старите словенски миграции, многи карактеристични за дебарската регија. Миграциите на другите несловенски народи исто така оставиле печат врз топонимскиот материјал. Подоцна воспоставената

22. Турски документи, цит. дело, стр. 379.

држанва граница не го изменила фактот дека етничката граница е цврсто закрепена врз топонимите во овој регион.

Marija KOROBAR - BELČEVA

LA STRUCTURE ET LA SÉMANTIQUE DES OIKONYMES DISPARUS
DANS LA RÉGION DE GOLO BRDO

R é s u m é

Les oïkonymes disparus de Golemca, Dragun, Drstile, Zaborje, Polgin (ou Bolgin), Srebrenovo, Tesni Kamen, Tomjane et Čerkvičani (ou Čerkovjani) apparaissent généralement dans les sources moyenâgeuses de l'histoire macédonienne. Ils proviennent de la région montagneuse de Golo Brdo, située entre les villes de Struga et de Debar. Ils sont tous de formation slave, d'une sémantique évidente. En ce qui concerne leur structure, ces noms appartiennent aux plus fréquentes formations toponymiques dont témoigne aussi le répertoire oïkonymique actuel.

